

ผลการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาที่มีต่อการคิดเชิงเหตุผลทาง
พระพุทธศาสนาและความใฝ่รู้ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3
The Effects of Learning Management Based on the Threefold
Training on Reasoning Thinking in Buddhism and Curiosity of
Ninth Grade Students

^{1*}นิพิฐพนธ์ ตุ่นคำน้อย Nipitpon Toonkamnoi

^{2**}ชัยรัตน์ โตศิลา Chairat Tosila

^{3***}ศศิพัชร จำปา Sasiphat Champa

^{4****}มนัสนันท์ น้ำสมบุญ Manasanan Namsomboon

^{1,2,3,4}คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร

^{1,2,3,4}Faculty of Education, Silpakorn University

*First author, e-mail: Nipitpon.mos@gmail.com

Corresponding author, e-mail: **shinesherome@gmail.com ***pp_pises@yahoo.com

****namsomboon_m@su.ac.th

Received October 29, 2025; Revised November 12, 2025; Accepted: March 28, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อเปรียบเทียบการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาและ 2) เพื่อเปรียบเทียบความใฝ่รู้ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา รูปแบบที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง แบบแผนการวิจัยก่อนทดลอง แบบกลุ่มเดียวทดสอบก่อนการทดลองและทดสอบหลังการทดลอง โดยมีนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2568 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สังกัดสำนักงานกรุงเทพมหานคร จำนวน 30 คนซึ่งได้มาด้วยการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม โดยใช้โรงเรียนเป็นหน่วยสุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา 2) แบบวัดการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาและ 3) แบบวัดความใฝ่รู้ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าทีแบบไม่เป็นอิสระต่อกัน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) การคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบตามหลักไตรสิกขา ก่อนเรียนและหลังเรียนพบว่า คะแนนการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาหลังเรียนของนักเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) ความใฝ่รู้ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบตามหลักไตรสิกขาเมื่อเปรียบเทียบระหว่างคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนพบว่า ความใฝ่รู้หลังเรียนของนักเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้; การคิดเชิงเหตุผล; ความใฝ่รู้; หลักไตรสิกขา

Abstract

The objectives of this research were: (1) to compare the reasoning thinking in Buddhism of ninth-grade students before and after participating in the learning management based on the Threefold Training, and (2) to compare their curiosity before and after receiving the same learning management based on the Threefold Training. This study employed an experimental research design, specifically a pre-experimental design using the one-group pretest-posttest design. The sample consisted of 30 ninth-grade students enrolled in the first semester of the 2025 academic year at the Demonstration School of Mahachulalongkornrajavidyalaya University under the Bangkok Metropolitan Administration. The participants were selected through cluster random sampling, with the school used as the sampling unit. The research instruments included: (1) lesson plans based on the Threefold Training, (2) a reasoning thinking in Buddhism test, and (3) a curiosity scale. The statistical methods used for data analysis were mean, standard deviation, dependent sample t-test, and content analysis. The results revealed that: 1. The reasoning thinking in Buddhism scores of ninth-grade students after participating in the learning management based on the Threefold Training were significantly higher than before the learning at the .05 level. 2. The curiosity scores of ninth-grade students after participating in the learning management based on the Threefold Training were also significantly higher than before the learning at the .05 level.

Keywords: Learning Management; Reasoning Thinking; Curiosity; Threefold Training

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เน้นการศึกษาเพื่อเรียนรู้หลักการและปรัชญาสำคัญในพระพุทธศาสนาที่นำไปสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาจิตใจและมีความสัมพันธ์กับโลกซึ่งสิ่งที่ได้รับจากการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่สำคัญคือการคิดเชิงพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นแนวคิดที่ให้แนวทางเน้นการพิจารณาวิเคราะห์เรื่องราว สถานการณ์ความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในการตัดสินใจในการปฏิบัติตามหลักธรรมเพื่อการพัฒนาจิตวิญญาณพฤติกรรมที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่องซึ่งจะช่วยส่งเสริมความสามารถของการคิดควบคู่กันกับการพัฒนาปัญญาเชิงพุทธ การคิดเชิงพระพุทธศาสนายังเป็นกระบวนการคิดขั้นสูงในทางพระพุทธศาสนาและเป็นเครื่องชี้นำทางปัญญาให้กับบุคคลในสังคมใช้เป็นแนวทางการส่งเสริมให้คนรู้จักคิดและการฝึกใช้ความคิด เพื่อให้คิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างมีระเบียบ คิดวิเคราะห์ไตร่ตรองถึงประโยชน์และโทษ ช่วยควบคุมให้บุคคลคิดในสิ่งที่ดีงามและถูกต้องเป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและบุคคลอื่น (พระพรหมคุณาภรณ์, 2555) การคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา จึงเป็นวิธีคิดที่มีส่งเสริมให้บุคคลเป็นผู้คิดอย่างเป็นเหตุเป็นผลไม่ใช่อารมณ์หรือความรู้สึกตัดสินสถานการณ์ใช้สติควบคุมก่อนที่จะเลือกแก้ไขสาเหตุ ของปัญหาและจะเกิดการคิดเชื่อมโยงของเหตุ-ผลที่เป็นห่วงโซ่ของกระบวนการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ก็สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นข้อขัดแย้งหรือปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินชีวิตได้ (พระมหาณรงค์ราช ครองเชื้อ, 2564)

การพัฒนาทักษะการคิดหรือฝึกให้นักเรียนเป็นนักคิดมีหลายวิธีโดยเฉพาะการทำให้นักเรียนมีการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนานั้นจักช่วยพัฒนาทั้งด้านทักษะการคิดและทักษะการแก้ปัญหาควบคู่กันไปและยังส่งเสริมให้เกิดอิสระในการคิดด้วย นอกจากนี้การพัฒนาในแต่ละช่วงชีวิตทั้งวัยเด็ก วัยผู้ใหญ่ และวัยสูงอายุมีความแตกต่างกันออกไปตามช่วงวัยซึ่งวัยเด็กเป็นช่วงที่เข้าสู่วัยรุ่นและเริ่มพัฒนาการคิดและเอกลักษณ์ของตนเองว่า ตนคือใคร ต้องการอะไร มีทัศนคติอย่างไร มีเป้าหมายอะไรในอนาคตถ้าเด็กค้นหาเอกลักษณ์ของตนเองได้เด็กก็จะแสดงบทบาทของตนได้เหมาะสม (Eggen & Kauchak, 1997) สืบเนื่องจากผลการทดสอบการคิดของ PISA รอบปี 2023 ผลปรากฏว่าคะแนนของนักเรียนไทยลดลงต่ำมาจาก 79 ประเทศทั่วโลก พบว่าเด็กนักเรียนไทยอยู่ในอันดับ 57 ขณะที่นักเรียนเวียดนามได้อันดับ 8 ซึ่งประเทศไทยยังคงได้คะแนนต่ำกว่าค่าเฉลี่ยมาตรฐานสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) จึงเสนอว่าประเทศไทยควรพัฒนาความสามารถด้านการคิดของนักเรียนไทยอย่างเร่งด่วนหลังคะแนน PISA ลดลงต่อเนื่อง (PISA THAILAND, 2022) ยิ่งไปกว่านั้น ผลการประเมินของ PISA ยังสะท้อนให้เห็นว่าเด็กและเยาวชนไทยยังขาดทักษะที่จะช่วยตัดสินใจ ซึ่งในบริบทของสังคมไทยที่มีความใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนาอย่างยาวนานทั้งเรื่องความเชื่อและหลักคำสอนที่พระพุทธศาสนาสอนให้คิดแบบเป็นเหตุเป็นผลตั้งอยู่บนหลักการของความเป็นจริง ดังนั้นการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาจักช่วยพัฒนาความสามารถด้านการคิดช่วยให้ผู้เรียน

คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้ด้วยตนเองและช่วยให้ผู้เรียนปรับตัวเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยีต่างๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องเพราะว่าเพียงเนื้อหาความรู้ที่นักเรียนได้รับการถ่ายทอดจากครูนั้นไม่เพียงพอและไม่สามารถนำไปใช้ได้แต่การเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาความสามารถด้านการคิด อาทิ วิธีการคิด กระบวนการคิด กระบวนการแสวงหาความรู้ความสามารถในการกล้าคิด กล้าทำซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้จะเปลี่ยนเป็นลักษณะนิสัยของผู้เรียนในการนำไปสู่การพัฒนาตนเองสังคมและประเทศชาติต่อไป

การคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาเป็นความคิดที่อาศัยเหตุและผลในการตัดสินใจที่จะแก้ไขปัญหา ซึ่งกระบวนการคิดนี้จะเริ่มต้นด้วยสืบสาวหาเหตุปัจจัยที่แท้จริง ผ่านการไตร่ตรองใคร่ครวญว่าปัญหาคืออะไร และปัญหายังตรงไหนเน้นไปแก้ไขปัญหาใดปัญหาหนึ่งที่ชัดเจน จากนั้นจึงกำหนดเป้าหมายให้แน่ชัดเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้โดยมีขั้นตอน ดังนี้ 1) การกำหนดปัญหา 2) การหาสาเหตุของปัญหา 3) การตั้งเป้าหมายแก้ไขสาเหตุปัญหา 4) การวางแผนและหาแนวทางแก้ไขสาเหตุ (พระมหาณรงค์ราช ครองเชื้อ, 2564) การคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นกระบวนการคิดเชิงวิเคราะห์และทำความเข้าใจตามหลักศาสนาของพระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดการเข้าใจความจริงและความเป็นจริงในทางที่ลึกซึ้งของสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในโลกและเป้าหมายของวิธีการนี้คือการเข้าใจและมองเห็นสาเหตุและผลที่เกิดขึ้นในการเปลี่ยนแปลงของภาวะต่างๆ ในทางที่แท้จริง (พระพรหมคุณาภรณ์, 2550)

การมีเหตุผลเป็นคุณลักษณะที่มีความสัมพันธ์กับความใฝ่รู้เพราะคุณลักษณะของความใฝ่รู้ประกอบด้วย 1) การแสวงหาความรู้อยู่เสมอ 2) ความกระตือรือร้น อยากรู้อยากเห็น 3) กล้าคิดริเริ่มและตัดสินใจ 4) ความเพียรพยายาม 5) ความมุ่งมั่นในการเรียน 6) ความมีเหตุผล ความต้องการที่จะเรียนรู้โดยมีใจจดจ่อและความพยายามแสวงหาข้อมูลหรือสิ่งใหม่เป็นพฤติกรรมที่ควรส่งเสริมในด้านดีและแก้ไขในด้านไม่ดีรวมไปถึงคุณลักษณะทางด้านจิตใจของผู้เรียนที่แสดงถึงการเห็นคุณค่าของสิ่งต่างๆ ความอยากรู้อยากเห็น ความตั้งใจ กล้าคิดริเริ่ม ความเพียรพยายามและการใช้เหตุผลและการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) นอกจากนี้ความใฝ่รู้ยังเป็นลักษณะนิสัยอย่างหนึ่งที่สร้างศักยภาพในการนำชีวิตไปสู่ความสำเร็จเป็นคุณลักษณะที่พบเห็นโดยทั่วไปในแถบประเทศที่พัฒนาแล้วทั่วโลกแต่ปรากฏอยู่น้อยในสังคมไทยซึ่งส่งผลให้รากฐานความรู้ของคนไทยอ่อนแอจึงไม่สามารถแข่งขันกับผู้อื่นได้ในยุคโลกาภิวัตน์เพราะเป็นยุคข้อมูลข่าวสารการรับรู้เพียงอย่างเดียวยังไม่เพียงพอต้องเรียนรู้ที่จะวิเคราะห์ สังเคราะห์แยกแยะและประเมินค่าของข้อมูลข่าวสารให้ถูกต้องก่อนนำไปใช้ประโยชน์ ความไม่ใฝ่หาความรู้ของคนในสังคมไทยนอกจากจะนำความพ่ายแพ้มาสู่ชีวิตแต่ละคนแล้วยังส่งผลเสียต่อชาติบ้านเมืองอีกด้วย

การจัดการเรียนการสอนที่จะพัฒนาการความคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาและความใฝ่รู้แก่นักเรียนนั้นในพระพุทธศาสนามีหลักไตรสิกขาซึ่งมีกระบวนการพัฒนาตนเองทั้งทางกายทางวาจา

ทางจิตใจ และทางสติปัญญาเพื่อที่จะให้บุคคลได้ดำเนินชีวิตไปในวิถีที่ถูกต้องอันตั้งงามมีจิตใจที่สงบมั่นคงเป็นสมาธิและทำให้ปัญญาเกิดที่รู้แจ้งเห็นจริงเป็นแนวการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับความคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาและความใฝ่รู้ของนักเรียนตามความรู้ที่ได้มา เนื่องจากเป็นแนวการจัดการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการคิด กระบวนการแก้ปัญหาและกระบวนการฝึกทักษะเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่จะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติกับสิ่งที่ได้เรียนจริงๆ แล้วพิจารณาให้เป็นประโยชน์คุณโทษตามความเป็นจริงด้วยตนเองแล้วนำความรู้นั้นมาเป็นหลักในการปฏิบัติตามความเป็นจริง การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขามุ่งการฝึกหัดอบรมกายวาจาและจิตของมนุษย์ให้สามารถค้นพบและควบคุมตนเองเรียนรู้และพัฒนาตนเองโดยใช้ปัญญาเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนและเกิดประโยชน์แก่ผู้อื่นตามหลักการศึกษา 3 ประการคือ ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งเป็นกระบวนการที่สำคัญในการที่จะก่อให้เกิดความคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาหรือปัญญาให้บุคคลนั้นๆ มีความประพฤติแสดงออกเป็นคนมีคุณธรรมและจริยธรรมมีความคิดที่เป็นเหตุเป็นผลคือ มีปัญญาในการตัดสินใจในการแก้ปัญหาหรือการดำเนินชีวิตโดยไม่ขาดปัญญาที่มีสัมมาทิฐิเป็นเหมือนเสาเข็มที่เป็นแกนกลางเป็นตัวเชื่อมต่อให้ส่วนต่างๆ ของเสาปูนหรือเจดีย์มีความคงทนมั่นคงแข็งแรงไม่ให้เสานั้นโค่นล้มหรือพังทลายได้ง่าย (พระพรหมคุณาภรณ์, 2550)

ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาจึงเป็นวิธีการสอนตามหลักที่ว่าคนจะมีปัญญาได้ต้องเกิดจากการฝึกกำลังใจให้แน่วแน่เป็นจุดเดียวตัดสิ่งรบกวนอื่นๆ ออกจากความคิดและจิตใจมีสมาธิ การที่จะมีสมาธิแน่วแน่ก็ต่อเมื่อร่างกายอยู่ในสภาพปกติ อยู่ในระเบียบวินัย อันได้แก่ การมีศีลเมื่อทางกายสามารถควบคุมสติได้จิตใจก็สงบช่วยให้กำลังความคิด ความกล้า ทำให้เกิดปัญญารู้แจ้ง มีความคิดในเรื่องนั้นได้ถูกต้องตามความเป็นจริงการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขามีประสิทธิผลในการพัฒนาการคิดเชิงเหตุผลของนักเรียนซึ่งเป็นผลมาจากกระบวนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียน คิดอย่างเป็นขั้นตอน ตั้งแต่การกำหนดปัญหา การสืบค้นหาสาเหตุ การตั้งเป้าหมาย และการวางแผนแนวทางแก้ไข โดยผู้เรียนได้ฝึกคิดเชื่อมโยงเหตุและผลอย่างมีระบบตามแนวทางอริยสัจ 4 ในกระบวนการสอนครูใช้วิธีการตั้งคำถามปลายเปิดการอภิปรายกลุ่ม การวิเคราะห์กรณีศึกษา และการสะท้อนคิด ซึ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนฝึกการพิจารณาอย่างมีเหตุผลและเห็นความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลตามหลักโยนิโสมนสิการ (การคิดอย่างแยบคาย) อีกทั้งในชั้น “สมาธิศึกษา” และ “ปัญญาศึกษา” ผู้เรียนได้ฝึกการควบคุมจิตใจให้มีสมาธิ มีสติในการพิจารณา และใช้ปัญญาในการแสวงหาคำตอบด้วยตนเอง จึงเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งและสามารถอธิบายสิ่งที่เรียนรู้ได้อย่างมีเหตุผลมากขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเปรียบเทียบการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

2. เพื่อเปรียบเทียบความใฝ่รู้ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (experimental research) ผู้วิจัยได้ทำการทดลองตามแบบแผนการวิจัยก่อนทดลอง (pre - experimental designs) แบบกลุ่มเดียวสอบก่อนเรียนและหลังเรียน โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. **กลุ่มประชากร** คือ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบาลีสาธิตศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สังกัดสำนักงานกรุงเทพมหานคร เขตที่ 1 ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 2 ห้องเรียน มีนักเรียนรวมทั้งสิ้น 60 คน โดยทางโรงเรียนได้จัดห้องเรียนแบบละความสามารถกล่าวคือมีนักเรียนที่มีความสามารถทางการเรียนระดับเก่ง ปานกลาง อ่อน และนักเรียนที่ศึกษาในแผนการเรียนอยู่ในห้องเรียนเดียวกัน

2. **เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย** ครั้งนี้ มี 3 ประเภท ประกอบด้วย

2.1 แผนหน่วยการจัดการเรียนรู้ โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา จำนวน 3 หน่วยการเรียนรู้ รวมทั้งสิ้น 12 ชั่วโมง มีขั้นตอนในการสร้าง และตรวจสอบคุณภาพ ดังนี้

1) ศึกษารายละเอียดหลักสูตร หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบาลีสาธิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

2) ศึกษาหลักการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งพบว่าประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 ขั้นศีล ขั้นที่ 2 ขั้นสมาธิ ขั้นที่ 3 ขั้นปัญญา โดยในแต่ละขั้นเป็นกระบวนการพัฒนาตนเองทั้งทางกายทางวาจาทางจิตใจและทางสติปัญญา

3) ศึกษาเนื้อหาสาระศาสนา ศีลธรรม จริยธรรมที่จะนำมาใช้จัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

4) ศึกษาความหมาย ลักษณะสำคัญ องค์ประกอบ การคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา และความใฝ่รู้การวัดและประเมินความคิดเชิงเหตุผลและแบบวัดความใฝ่รู้

5) นำเป้าหมาย มาตรฐาน ตัวชี้วัด สาระการเรียนรู้ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม จากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2562 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาที่พิจารณาร่วมกับเนื้อหาเพื่อจะให้เกิดการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาและความใฝ่รู้แล้วมาสร้างเป็นแผนหน่วยการจัดการเรียนรู้ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม จำนวน 3 หน่วยการเรียนรู้

6) นำแผนการจัดการเรียนรู้ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ตามรูปแบบขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบพิจารณาความสอดคล้องของจุดประสงค์การเรียนรู้ สาระสำคัญเนื้อหาสาระและความเหมาะสมของกิจกรรมการเรียนรู้แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข

7) นำแผนการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขามาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

8) นำแผนการจัดการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา จำนวน 3 หน่วยการเรียนรู้ที่ปรับปรุงแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คนที่มีความเชี่ยวชาญด้านเนื้อหาและการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาตรวจสอบความถูกต้องและความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity)

9) นำแผนหน่วยการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาไปทดลองใช้ (Tryout) กับนักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จากนั้นนำมาปรับปรุงเพื่อแก้ไขปัญหาในการจัดการเรียนการสอน

10) นำแผนหน่วยการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา จำนวน 3 หน่วยการเรียนรู้ที่ผ่านการปรับปรุงแล้วไปใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัยโดยทดลองกับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

2.2 แบบวัดการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา จำนวน 1 ฉบับ แบบอัตนัย จำนวน 3 ข้อ

1) ศึกษาเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเป็นฐานในการเสริมสร้างความสามารถการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาเพื่อนำข้อมูลมากำหนดโครงสร้างของเครื่องมือวัดและประเด็นที่ต้องการวัดและนำไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

2) ศึกษาแนวทางการสร้างแบบวัดและเกณฑ์วัดการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา

3) นำเอาหลักแนวคิดที่ได้มาจากการศึกษาการสร้างแบบประเมิน มาสร้างเป็นสถานการณ์ต่างๆ เพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาจำนวน 3 สถานการณ์และสร้างชุดคำถามแบบอัตนัยจำนวน 4 ข้อที่เกี่ยวข้องกับการคิดเชิงเหตุผลตามแนวทางพระพุทธศาสนาได้แก่ 1) การกำหนดปัญหา 2) การหาสาเหตุของปัญหา 3) การตั้งเป้าหมายแก้ไขสาเหตุปัญหา 4) การวางแผนและหาแนวทางแก้ไขสาเหตุ โดยผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์แบบรูบริค

4) นำแบบวัดการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบและเสนอแนะเพิ่มเติมทั้งนี้อาจารย์ที่ปรึกษามีข้อเสนอแนะและผู้วิจัยได้ทำการปรับแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

5) นำแบบวัดการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาตามปรับปรุงแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คนที่มีความเชี่ยวชาญด้านเนื้อหาและการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาตรวจสอบความถูกต้องและความตรงของเนื้อหา (Content Validity) ตามกรอบประเด็นการประเมิน 3 ด้านดังนี้ 1) เกณฑ์การให้คะแนนการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาชัดเจนและครอบคลุมการประเมินในทุก

องค์ประกอบของการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา 2) เกณฑ์การให้คะแนนสอดคล้องกับนิยามศัพท์เฉพาะของการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา 3) เกณฑ์การให้คะแนนมีความเหมาะสมต่อการนำไปใช้ในการตรวจให้คะแนนของการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาได้จริงเพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาดังนี้

6) นำแบบวัดการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา 3 สถานการณ์ที่ผ่านการปรับแก้ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญและผ่านการอนุญาตจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ไปทดลองใช้ (Tryout)

7) นำแบบวัดการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา มาหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบทดสอบทั้งฉบับโดยกำหนดเกณฑ์ไว้ตั้งแต่ 0.60 ขึ้นไป โดยมีค่าความยากง่าย (p) ตั้งแต่ระดับ 0.31-0.65 ตามลำดับและหาค่าอำนาจจำแนก (r) ตั้งแต่ 0.23-0.40 ตามลำดับ

8) นำแบบวัดการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา ที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพแล้วจัดพิมพ์เป็นฉบับสมบูรณ์แล้วนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

2.3 แบบวัดวัดความรู้ของนักเรียนในวิชาสังคมศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยใช้เครื่องมือวัด 1 ฉบับคือแบบวัดความรู้ของนักเรียนในวิชาสังคมศึกษาโดยวัดวัดความรู้ของนักเรียนในวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนในช่วงก่อนและหลังการทดลองมีขั้นตอนการพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพดังนี้

1) ศึกษาเอกสาร ตำรา แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องความรู้เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบวัดความรู้

2) กำหนดโครงสร้างเนื้อหาเกี่ยวกับความรู้ให้ครอบคลุมทั้ง 6 องค์ประกอบ คือ 1) การแสวงหาความรู้อยู่เสมอ 2) ความกระตือรือร้น อยากรู้ อยากเห็น 3) กล้าคิดริเริ่มและตัดสินใจ 4) ความเพียรพยายาม 5) ความมุ่งมั่นในการเรียน 6) ความมีเหตุผล

3) สร้างแบบวัดความรู้ มีลักษณะเป็นแบบมาตราประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ มีคะแนนตั้งแต่ 1 – 5 คะแนน กำหนดความหมายของคะแนน ดังนี้ 1 คะแนน หมายถึง ข้อความนั้นตรงกับความเป็นน้อยที่สุด 2 คะแนน หมายถึง ข้อความนั้นตรงกับความเป็นน้อย 3 คะแนน หมายถึง ข้อความนั้นตรงกับความเป็นปานกลาง 4 คะแนน หมายถึง ข้อความนั้นตรงกับความเป็นมาก 5 คะแนน หมายถึง ข้อความนั้นตรงกับความเป็นมากที่สุด

4) นำแบบวัดความรู้ที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมของเนื้อหาในเบื้องต้น

5) นำแบบวัดความรู้ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่านเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงตามพฤติกรรมที่ต้องการวัดและการให้คำแนะนำซึ่งใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขข้อบกพร่องของแบบวัดความรู้

6) นำแบบวัดความใฝ่รู้ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วมาจัดพิมพ์เพื่อนำไปทดลองใช้กับนักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน หาค่าความเชื่อมั่นจากการคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach's Alpha Coefficient) โดยมีค่าความเชื่อมั่นอยู่ที่ $\alpha = 0.91$ จากนั้นนำไปใช้จริงกับกลุ่มตัวอย่าง

ผลการวิจัย

1. ผลการวิจัยจากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ผลการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาที่มีต่อการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาและความใฝ่รู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 30 คน ปรากฏดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาก่อนเรียนและหลังเรียน

การคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา	จำนวนนักเรียน	คะแนนเต็ม	$\bar{x}$	S.D.	t	Sig.
ก่อนเรียน	30	30	14.80	2.65	29.47	0.00*
หลังเรียน	30	30	23.63	2.70		

* $p < 0.5$, $df = 30$

จากตารางที่ 1 พบว่า คะแนนการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบตามหลักไตรสิกขามีค่าเฉลี่ยก่อนเรียนเท่ากับ ($\bar{x} = 14.80$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ (S.D.=2.65) และมีค่าเฉลี่ยหลังเรียนเท่ากับ ($\bar{x} = 23.6$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ (S.D. 2.70) ตามลำดับและเมื่อเปรียบเทียบระหว่างคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนพบว่าคะแนนการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาหลังเรียนของนักเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยข้อที่ 1 ที่ตั้งไว้

2. ผลการวิจัยจากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ผลการเปรียบเทียบผลการเปรียบเทียบความใฝ่รู้ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาก่อนเรียนและหลังเรียน จำนวน 30 คน ปรากฏดังตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบความใฝ่รู้ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาก่อนเรียนและหลังเรียน

ความใฝ่รู้	จำนวนนักเรียน	คะแนนเต็ม	$\bar{x}$	S.D.	t	Sig.
ก่อนเรียน	30	5	2.45	0.50	9.22	0.00*
หลังเรียน	30	5	3.58	0.47		

*p < 0.5, df = 30

จากตารางที่ 2 พบว่า ความใฝ่รู้ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบตามหลักไตรสิกขามีค่าเฉลี่ยก่อนเรียนเท่ากับ ($\bar{x}$ = 2.45)และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ (S.D.= 0.50) และมีค่าเฉลี่ยหลังเรียนเท่ากับ ($\bar{x}$ = 3.58) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ (S.D. 0.47) ตามลำดับและเมื่อเปรียบเทียบระหว่างคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนพบว่าความใฝ่รู้หลังเรียนของนักเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขามีคะแนนเฉลี่ยการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงว่าการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขามีประสิทธิภาพในการพัฒนาการคิดเชิงเหตุผลของนักเรียน ซึ่งเป็นผลมาจากกระบวนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียน คิดอย่างเป็นขั้นตอน ตั้งแต่การกำหนดปัญหา การสืบค้นหาสาเหตุ การตั้งเป้าหมาย และการวางแผนแนวทางแก้ไข โดยผู้เรียนได้ฝึกคิดเชื่อมโยงเหตุและผลอย่างมีระบบตามแนวทางอริยสัจ 4 ในกระบวนการสอน ครูใช้วิธี การตั้งคำถามปลายเปิด การอภิปรายกลุ่ม การวิเคราะห์กรณีศึกษา และการสะท้อนคิด ซึ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนฝึกการพิจารณาอย่างมีเหตุผลและเห็นความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลตามหลักโยนิโสมนสิการ (การคิดอย่างแยบคาย) อีกทั้งในชั้น “สมาธิศึกษา” และ “ปัญญาศึกษา” ผู้เรียนได้ฝึกการควบคุมจิตใจให้มีสมาธิ มีสติในการพิจารณา และใช้ปัญญาในการแสวงหาคำตอบด้วยตนเอง จึงเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งและสามารถอธิบายสิ่งที่เรียนรู้ได้อย่างมีเหตุผลมากขึ้นผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ที่อธิบายว่า การคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาเป็นกระบวนการคิดที่เริ่มต้นจากการรู้ปัญหา สืบค้นหาสาเหตุ และใช้ปัญญาในการแก้ไขให้ตรงจุด จึงทำให้ผู้เรียนมีปัญญาในการพิจารณาความจริงได้อย่างถูกต้อง (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตโต, 2550)

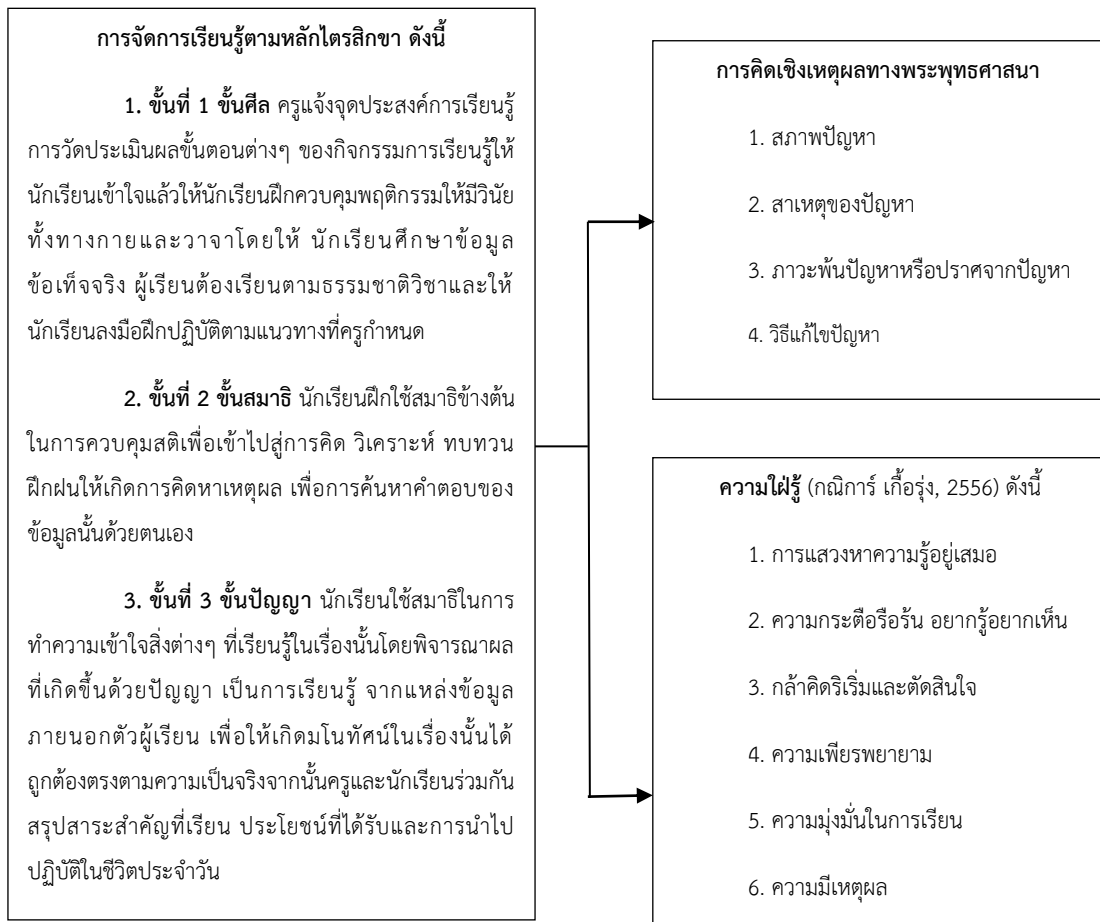
2. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า นักเรียนมีคะแนนความใฝ่รู้หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงว่าการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาสามารถส่งเสริมความใฝ่รู้ของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากผลการวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การ

จัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาที่มีความสอดคล้องแนวคิดของ Litman & Spielberger ที่ชี้ว่าความใฝ่รู้เกิดจากความสุขและความพึงพอใจเมื่อได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ สัมพันธ์กับผลการวิจัยที่พบว่า นักเรียนมีแรงจูงใจภายในและความกระตือรือร้นในการเรียนรู้มากขึ้นหลังการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา โดยกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงออกซักถามและค้นคว้าด้วยตนเองทำให้ผู้เรียนเกิดความสุขในการเรียนรู้และต้องการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง (Litman & Spielberger, 2003) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของพระมหานรเศรษฐราช ครองเชื้อ ที่กล่าวว่ากระบวนการเรียนรู้แบบไตรสิกขาช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเพียรพยายาม แสวงหาความรู้ และพัฒนาปัญญาเพื่อการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องตามหลักธรรม ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยในครั้งนี้ที่พบว่าผู้เรียนเกิดการพัฒนาความใฝ่รู้ผ่านการฝึกสมาธิและปัญญาในชั้น “สมาธิศึกษา” และ “ปัญญาศึกษา” ซึ่งเป็นกระบวนการที่เน้นให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ ตั้งคำถาม และประเมินตนเองอย่างต่อเนื่อง การมีส่วนร่วมเชิงรุกนี้ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจ และความมุ่งมั่นในการแสวงหาความรู้ใหม่ๆ ด้วยตนเอง ดังนั้น ผลการวิจัยในครั้งนี้จึงยืนยันได้ว่าการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมความใฝ่รู้ของนักเรียน โดยสอดคล้องกับทั้งแนวคิดทางจิตวิทยาการเรียนรู้สมัยใหม่และแนวคิดทางพระพุทธศาสนา ที่ต่างก็เน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีแรงจูงใจภายในและสามารถเรียนรู้อย่างอิสระเพื่อการพัฒนาตนเองอย่างยั่งยืน (พระมหานรเศรษฐราช ครองเชื้อ, 2564)

องค์ความรู้ใหม่

การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขามุ่งพัฒนาผู้เรียนให้สมบูรณ์ทั้งกาย วาจา ใจ ผ่านกระบวนการ ศีล สมาธิ และปัญญา โดยส่งเสริมวินัย สมาธิ และการคิดอย่างมีเหตุผล ผู้เรียนได้ฝึกคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจ 4 ทำให้สามารถนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีสติ อีกทั้งยังส่งเสริม ความใฝ่รู้ ทั้งการตั้งคำถาม คิดวิเคราะห์ และแสวงหาความรู้ ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

บทสรุป

การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม ทั้งด้านความรู้ คุณธรรม และการคิดอย่างมีเหตุผล โดยใช้กระบวนการฝึกฝนจากศีล สมาธิ และปัญญาอย่างเป็นลำดับขั้น ซึ่งช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สามารถใช้เหตุผลในการพิจารณาปัญหาอย่างมีสติ มีวิจารณญาณ และตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง นอกจากนี้ ยังช่วยปลูกฝังคุณลักษณะของผู้ใฝ่รู้ คือมีความกระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้ มีแรงจูงใจในการเรียนรู้ด้วยตนเอง และนำหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม จึงกล่าวได้ว่าการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยพัฒนาผู้เรียนให้เป็นทั้ง “ผู้รู้ ผู้คิด และผู้มีคุณธรรม” อย่างสมดุล

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อค้นพบและข้อเสนอแนะดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ผู้สอนควรใช้กิจกรรมที่เชื่อมโยงกับสถานการณ์จริง เช่น การวิเคราะห์ปัญหาศีลธรรมในสังคมหรือในชีวิตประจำวัน เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนได้ฝึกคิดอย่างมีเหตุผลตั้งแต่เริ่มต้นของกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของหลักศีลในฐานะพื้นฐานของการดำเนินชีวิตอย่างมีจริยธรรม

1.2 ผู้สอนควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้กำหนดประเด็นการเรียนรู้เองแทนการกำหนดหัวข้อการเรียนรู้จากผู้สอน เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดการคิดและมีความสนใจในเรื่องราวเหล่านั้นมากขึ้น ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนคิดอย่างกระตือรือร้นตั้งแต่ในขั้นตอนแรกของกิจกรรมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา นำไปสู่การคิดหาคำตอบเพื่อหาแนวทางในการนำความรู้หลักการและหรือมโนทัศน์ทางสังคมศึกษาไปใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ทั้งในและนอกห้องเรียนได้อย่างลุ่มลึกมากขึ้น

1.3 ผู้สอนควรให้ความสำคัญกับการตั้งคำถามเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนตอบได้ตรงตามประเด็นที่กำหนดไว้ทั้งในขั้นตอนของการวางแผนออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้และระหว่างการปฏิบัติกิจกรรมตามแผนหน่วยการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผลของการเรียนรู้ในคาบนั้นๆ บรรลุจุดประสงค์ของการเรียนรู้เพิ่มขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรเพิ่มระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวกับการวิเคราะห์ปัญหาชีวิตและการสะท้อนตนเองเพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้กระบวนการคิดอย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้นมีการติดตามผลระยะยาวเพื่อประเมินว่าผู้เรียนสามารถนำหลักอริยสัจ 4 มาปรับใช้ในการแก้ปัญหาชีวิตจริงได้มากน้อยเพียงใดพร้อมกับขยายกลุ่มตัวอย่างให้หลากหลาย เช่น นักเรียนต่างระดับชั้น หรือโรงเรียนต่างบริบทเพื่อเปรียบเทียบผลของการใช้กิจกรรมตามหลักศีล สมาธิ ปัญญาในแต่ละกลุ่ม

2.2 ควรพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดเชิงวิเคราะห์อย่างต่อเนื่อง เช่น แบบฝึกการคิดโยนิโสมนสิการหรือสื่อดิจิทัลเชิงโต้ตอบเพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียนแล้วศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับสมาธิกับผลสัมฤทธิ์ทางการคิดเชิงเหตุผลเพื่อยืนยันความเชื่อมโยงของสมาธิศึกษาและปัญญาศึกษาในเชิงประจักษ์และเพิ่มการประเมินเชิงคุณภาพ เช่น การสัมภาษณ์หรือการสังเกตพฤติกรรม การคิดเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน

2.3 ควรขยายกิจกรรมให้เชื่อมโยงกับชุมชนหรือศาสนาอื่นในพื้นที่จริง เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและพัฒนาเหตุผลเชิงสังคมได้ดียิ่งขึ้นจากนั้นศึกษาผลของการเรียนรู้ต่อเจตคติ การยอมรับและความเข้าใจในความแตกต่างทางศาสนาเพื่อวัดผลทางพฤติกรรมและทัศนคติอย่างเป็นรูปธรรมพร้อมกับพัฒนากิจกรรมบูรณาการระหว่างศีล สมาธิ และปัญญาให้ชัดเจนในแต่ละ

ขึ้น เช่น การฝึกสติในสถานการณ์ขัดแย้งหรือการใช้เหตุผลทางศีลธรรมในการตัดสินใจเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันตติอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2550). *สามไตร. (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2555). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย. (พิมพ์ครั้งที่ 32)*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ผลิธัมม.
- พระมหาณรงค์ราช ครองเชื้อ. (2564). “การพัฒนารูปแบบการโค้ชแบบพหุวิธีเพื่อพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้โดยใช้จริยสัจเป็นฐานของพระสอนศีลธรรมในการเสริมสร้างความสามารถในการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาสำหรับนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน”. *วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต หลักสูตรและวิธีการสอน*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ราชบัณฑิตยสถาน (2556). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- PISAThailand. (2022). *ผลการประเมินด้านความคิดสร้างสรรค์ของ PISA 2022*. สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. <https://pisathailand.ipst.ac.th/news-22/>
- Litman, J. A., & Spielberger, C. D. (2003). Measuring epistemic curiosity and its diversive and specific components. *Journal of Personality Assessment*, 80(1): 75–86.
- Eggen, P. D. & Kauchak, D. P. (1997). *Educational psychology: Windows on classrooms*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

